קבלה · רמח״ל

כללי ספר קנאת ה' צבאות

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כללי ספר קנאת ה' צבאות

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

מקור הטקסט: ובלכתך בדרך

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כללי-ספר-קנאת-ה-צבאות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

א) גדר חכמת האמת: 4
ב) הבריאה מסודרת בדמות האדם: 4
ג) סדר הבריאה: 6
ד) עבודת האדם והגמול: 6
ה) ענין הספירות: 7
ו) ענין עבודתנו: 8
ז) ענין הזכרת מידותיו ית' בתפילה: 8
ח) מהות הספירות: 9
ט) היחס בין פעולות המאציל לשמות אברי האדם: 9
י) השכינה - ההשגחה והקשר עם התחתונים: 10
יא) חסד דין רחמים - דרכי ההנהגה: 11
יב) הנהגת ההנהגה קובעת את עוצמת ההנהגה: 12
יג) המעבר מן ההנהגה אל ההשגחה: 12
יד) עשר הספירות לפי החלוקה הנ"ל: 13
טו) כל פעולה ממוזגת מחסד דין רחמים: 13
טז) מפרטי הספירות מורכבת דמות אדם עם תרי"ג חלקים: 14
יז) פעולת העשר ספירות בבחינת פרצופים: 15
יח) שש הספירת התחתונות מהוות פרצוף אחד, שאר הספירות כל אחת היא פרצוף אחד: 16
יט) התחלקות לחמשה פרצופים: 16
כ) ששה ספירות משתלמות לעיתים לעשר ספירות: 17
כא) בין הספירות יש יחס של משפיע ומקבל: 17
כב) הספירות הן שורש לנשמה ולגוף: 18
כג) כל פעולותיו ית' מורכבות מן הארה והגבלה - בחינת חסד ודין: 18

א) גדר חכמת האמת:

גדר חכמת האמת הנכון והאמיתי - הוא חכמת סדרי פעולות המאציל, אשר פעל בברוא עולמו, ופועל בקיימו אותו. והענין, כי רצה המאציל לסדר פעולותיו על פי כוונה אחת אשר עלתה במחשבתו להתנהג אחריה בפעלו; ולא שלא היה יכול לפעול כי אם בדרך זה, רק שברצותו לפעול בדרך זה כך היו הסדרים האלה. וקיבוץ כלל הסדרים האלה ומשפטיהם הוא הנקרא חכמת האמת:

ועתה הט אזניך ושמע, ולבך תשית להבין ולהשכיל מאוד, ואודיעך נפלאות אל, עומק חכמה ודעת, ועצות מרחוק אמונה אומן. הן המה דברים הראוים להיות כבושים תחת לבושי חכמי חרשים ונבוני לחש, כי זה חלק אלקים ממעל ליראי ה' ולחושבי שמו, ונחלת שדי אל אשר יבחר בו והקריב אליו. אך מה אעשה, והדיבור יפה היום משתיקה במקום שיש חילול השם, וכבוד אלקים הסתר דבר, וכבוד אלקים חקור דבר. כי להשיב יוצר על מכונו, באשר רבים סטו מאחריו, ונפשות אובדות מבלי דעת. ואין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, אפילו בחיי שעה, כל שכן בחיי עולם:

ב) הבריאה מסודרת בדמות האדם:

כתיב "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". הלא זה אחד מן המקראות המדברים לשכך את האוזן, והוא פלאי מכל הפעמים האחרות אשר נזכרים שמות כאלה באלקים. אמנם דע, כי המאציל ית"ש כאשר חפץ לברוא נבראים שיקבלו טובו, ידעה חכמתו כי טוב היות הנבראים האלה בעלי זכות, פירוש - שיוכלו לזכות הטוב הזה ממנו, כי תהיה שלוותם מוצלת מן הבושה אשר לאיש המצפה לשולחן חבירו. ועל כן צריך שיהיו הם בעלי בחירה, כי בבחרם בטוב ומאוס ברע יהיה זה להם לצדקה ולזכות, לקבל בפעולתם הטוב הצפון להם:

הן אמת, שלדבר הזה היה די שיברא המאציל את האדם, שהוא בעל הבחירה בטבע הזה אשר יתן לו הבחירה, ויצוהו מצוות כאשר יחפוץ, שבקיימו אותם יקבל שכר, ואם אין - יענש עליהם. אך מעומק עצת החכמה היה לעשות דבר נפלא, אשר יוודע כי המעשה מעשה אלקים הוא, וזולתו לא יוכל עשיהו כלל לעשות, הבריאה, המצוה, השכר והעונש - הכל ענין אחד הוא, אשר לא ימצא זה בלא זה. והענין סובב בעצמו, ונעוץ סופו בתחילתו, ותחילתו בסופו; עד שנמצא, שלא המציא הממציא רק מציאות אחת, ולא מציאויות רבות, כי משפט החכמה להתרחק מן הריבוי אם אינו מוכרח:

המציאות הזה שזכרתי, הוא מציאות האדם בדמותו וצלמו. וגדר דמות האדם הוא - בריאה מחוברת מכל כך איכויות פרטיים ומיוחדים, ומכל כך חלקים אשר להם מהות פרטי ומיוחד, והם מתחברים זה לזה, ומתרכבים זה בזה בחיבור והרכבה פרטית ומיוחדת, אשר בתוכו תשרה נשמה בעלת כח פרטי ומיוחד, מנהגת אותם כל אחד לפי הפעולה הראויה לו. ואז הוא אדם שלם, חי, בעל רצון ובחירה, שיכול לעשות כל המעשים הראוים לעשות מן האדם. פירוש - כי האדם בנוי מהקור והחום, והליחות והיובש, והם נקראים איכויות שלו, שהיה כח ביד המאציל לעשותו מאיכויות אחרים אם היה רוצה, או ממקצת מהם, ולא מכולם. ויש בו כל כך חלקים, שהם האברים וחלקי האברים שלו, והם אותם האברים שהם, פירוש אבר יד, אבר עין, וכיוצא. שהיו יכולים להיות או אברים אחרים, או מנין אחר, והם מתחברים בחיבור אחד. פירוש - כגון הזרוע מתחבר בסופו אל הכתף, והעין על החוטם, וכן כולם, שהיו יכולים להיות בחיבור אחר. וכל הדברים האלה הם עתה באותה הצורה שרצה בה המאציל. ועוד יש השראת הנשמה בתוכם, ושתהיה הנשמה בעלת אותם הכוחות שיש בה עתה, שהיו יכולים להיות אחרים שתנהג האברים באותה הנהגה שהיא מנהגת עתה. והחיבור מכל אלה הענינים באותו הצורה שהיא - זה נקרא דמות אדם:

זה הדמות הוא שהמציאו בתחילה המאציל ב"ה, ורצה שעל פי אותו הסדר בכל חוקותיו. ומשפטיו יהיה הוא פועל בברוא עולמו. וכשיהיה הוא פועל בסדר הזה, הנה לא תהיה הבריאה [אלא] אחת לבד, כי הנה כמו דרך משל. שבדמות האדם יש הלב ששולח הדם אל כל האברים, כן יברא בריאה אחת שממנה יצא הזנה או השפעה אל נבראים אחרים, שיהיו לו כאברי הגוף אל הלב, ולפי המעברות אשר לדם הזה באברי האדם, כך יהיו מיני בריאות עומדות כמעברות ההם להשפעה ההיא. עד שנמצא, שלהשלים פעולת המאציל לפי דמות האדם בכל משפטיו, ימצאו כל הנבראים העליונים ותחתונים הנמצאים היום הזה, ויהיה ביניהם הקשר והשייכות אשר להם היום הזה:

נמצאנו למדים, כי כל העולם כולו בכל מדריגותיו הוא אדם גדול, והאדם הוא עולם קטן, ואין בזה אלא מה שבזה. וכפי החלקים אשר באדם, כך תהיינה ההשפעות הצריכות לו. כי כל חלק צריך קיום, וכל קיום ע"י השפעה הוא. ולפי זה, בהיות כל האדם מושפע, יהיה כל העולם מושפע, וכן להיפך; ובהחסר מן העולם השפעה - יחסר חלק מן האדם, או בהחסר מן האדם השפעה - תחסר חלק מן העולם. אמת, כי היה יכול המאציל ב"ה

להשפיע לעולם ולא לאדם, לאדם ולא לעולם, רק שדרך פעולתו היתה להיות אלה שני נמצאים קשורים זה בזה - העולם והאדם; כי הוא ברא אדם, וברא עולם בברוא אדם:
ובאמת, שסדר דמות אדם הזה נותן גם הענין הזה להיות זה הקשר, ואפילו להיות האדם עצמו במדריגה שהוא במדריגות הבריאה, פירוש - כי אם מספר מדריגות הבריאה תהיינה לפי דמות האדם, דרך משל - חמשים, יתן סדר הדמות הזה להיות האדם עצמו דרך משל במדריגה החמש ועשרים מהם, לא פחות ולא יותר, כי יהיה כ"ה עליונים וכ"ה תחתונים ממנו, והבן היטב:

ג) סדר הבריאה:

וכיון שהבנת ענין הנבראים, אבינך עתה בס"ד סדר הבריאה, כי בהיות הנבראים מסודרים בהדרגה זאת, הנה גם הבריאה תהיה מסודרת בהדרגה הזאת. וזהו הנותן השכר והעונש, כמו שתשמע עתה בס"ד. וזה, כי אמת הוא שהמאציל ב"ה היה יכול לברוא כל ברואיו באופן שוה, כי הלא במאמרו יכול לברוא הכל, ואין צריך לו שינוי מעשה. וזה יהיה כלל בידך, שאין לומר - המאציל ב"ה כך היה צריך לעשות, כי באמת היה יכול לעשות הכל ברצונו, אלא שכך רצה:
ובאמת, הוא רצה בשינוי, כדי לתת מקום לשכר ועונש. כי על כן בעשרה מאמרות שונים נברא העולם, ובששת ימים שונים כמו כן, כי רצה המאציל להשוות פעולתו אל הנפעל ממנו. ועל כן הנה פעל מין פעולה אחת, דרך משל - שהיא מקבלת לחלק הראש שבאדם, והוציא בריאה אחת בבחינה זו בעולם, וכן נמצא אחר כך באדם. ואחר כך פעל מין פעולה אחרת, מקבלת דרך משל לחלק הצואר, והוציא בריאה אחת בבחינה זו בעולם. וימצא שייכות וקשר בין שתי הפעולות האלה, וכן בין שתי הבריאות האלה, כקשר ושייכות הנמצא בין הראש והצואר באדם. והפעולות שפעל המאציל ב"ה בבריאה, הנה הוא מתמיד לפעול בקיומה:

ד) עבודת האדם והגמול:

ועתה אודיעך איך נמשך מזה הבחירה, שכרה ועונשה. הנה, אם היה רוצה המאציל לפעול תמיד בהשוואה אחת, בלא התנהג אחר מעשי ברואיו, היתה ההנהגה שוה, ותמיד באה ההשפעה אל כל הנבראים. אמנם לא בזה בחר, רק כנגד כל הפעולות אשר הוא פועל בעולם, והחלקים אשר באדם, שהכל אחד, כך שם חוקים ומצוות, ונתן אותם ביד האדם לעשותם. והוא רוצה להיות פועל לפי מעשה בני אדם, אשר כל מצוה שיעשה

האדם, הנה הפעולה מפעולותיו אשר היא מקבלת למצוה ההיא, תימשך אל האדם ההוא לטובה, וזהו שכרו. ואם האדם יעבור על המצוה ההיא, הנה טוב הפעולה ההיא המקבלת אל המצוה - ימנע ממנו, או תהיה הפעולה לרעה אליו ח"ו, וזהו עונשה:
וכל זה גם כן נמשך משייכות וקשר חלקי דמות האדם. ותדע, שחלקי האדם הם רבים, אבל הם מתחלקים לתרי"ג אברים וגידים, שכל אחד מהם אחר כך מתחלק לפרטים רבים. וכן המצוות הם תרי"ג, ולהם תנאים רבים. אך הקב"ה שהכין בריאתו והנהגתה בחילוק הזה של תרי"ג, רצה להיות לתיקון העבודה:

ה) ענין הספירות:

הרי כבר שמעת כוונת הבריאה וסידרה, עכשיו אפרש לך ענין הספירות. ותראה כי אינם העשיריות כאשר חשבו אחרים, ולא ריבוי מציאות באל האחד. אמנם דע, כי המאציל ב"ה לא נשיגהו, ולא נוכל לכנותו בשם, כי אם נקראהו אור פשוט, ונקרא לפעולותיו - הארות, או התנוצצות; והוא כשמש הזורח על הארץ שהוא פושט אור עצמו ומגיע אל הגוף המוזהר ממנו, כך המאציל ב"ה בפעלו נאמר שהוא פושט אור עצמו אל המופעל ממנו, וזהו דרך פעולתו. ועל כן לכלל פעולותיו אשר פעל בברוא עולמו, ואשר פועל כמו כן בקיימו אותו, אנו קוראים ספירות, ורוצה לומר, התפשטות אור עצמו אל הנפעלים ממנו, להיות נפעלים או מתקיימים:
ויען כי מבחינים אנו בפעולותיו איכויות שונות, על כן נבחין בספירות אלה מדריגות שונות מתקשרות ומתחברות זה בזה, הוא הקשר והשייכות אשר לפעולותיו, פעולה עם פעולה כנ"ל. ואין זה אלא הבחנת פעולות המאציל, שאם לא היה פעולתו אלא כפעולת בני אדם, אשר אין הפעולה אלא כחע ולא מציאות ממשי, לא היינו יכולים לגדור הספירות אלא פעולות המאציל בלא מציאות ממשי. רק מפני שפעולתו כפעולת השמש או כל גוף מזהיר שהוא כמו מאריך עצמו בהאירו להגיע אל הנפעל ממנו - על כן נקראים הארות, והוא הגעת אור המאציל ב"ה עצמו אל הנברא ממנו. ועל כן נמצאים הם מציאות ממשי כניצוץ... הם המאציל עצמו המפשיט טובו ופועל. ואין אפילו מקום כלל לומר שיהיו נבדלים, כי אינם דבר אחר, רק המאציל ב"ה הפועל, שכאשר לא נבדלת הפעולה מן הפועל, רק שיהיה אפשר לגוף הפעול להיות בלעדה, כי אינו מחויב לפעול, כך הספירות אינם נבדלים כלל מן המאציל ב"ה, רק שיהיה יכול להיות המאציל ב"ה בלא ספירות, כי אינו מחויב להאיר אל הנפעלים:

ותדע שאי אפשר להשיג המאציל ב"ה בבחינת עצמו כלל, רק בבחינת פעולותיו, ולכן נדבר כל מה שנדבר בספירות, ורוצה לומר בפעולותיו, כי נבין בהם סדרי פעולותיו, ומה נמשך והנולד מהם, ואיך הוא מתנהג עם ברואיו לפי מעשיהם ועניניהם:

ו) ענין עבודתנו:

ותבין עתה מהו ענין העבודה המסורה לנו. כי כאשר גזר רצונו הפשוט להיות מתנהג בפעולותיו לפי מעשה התחתונים, וכבר שם חוק שבעשות אדם מעשה - כך יפעל הוא לעומתו פעולה כך, ומן הפעולה ההיא תימשך תולדה כך וכך, על כן ראוי לנו לעשות המעשים אשר ציוונו. ותדע שהמעשים האלה מעוררים פעולתו בדרכים פרטים, להימשך מהם תולדות פרטיות כמו כן, מה שהוא הכל לתועלת הנבראים. ובעשותינו הדברים בכוונה הזאת - הנה רצוים יהיו יותר לפני המאציל ב"ה, כי לא כמצות אנשים מלומדה, אלא כיודע את קונו ומכוון לעשות רצונו:

ז) ענין הזכרת מידותיו ית' בתפילה:

התפילה כמו כן מסודרת על פי סדרי פעולות המאציל הצריכות להתעורר לצורך הענין אשר אנו מתפללים עליו. ולכן נכווין במלות התפילה לעורר פעולת המאציל עתה בדרך זה, ועתה בדרך זה לפי הצורך; וזה אינו רוצה לומר אלא לעורר המאציל לפעול כך, כי הכל אחד - אם תאמר לעורר פעולות המאציל או לעורר המאציל לפעול; וכאדם האומר לחבירו אחלה מידת טובך שתעשה הדבר הזה, ואינו אלא - אחלה אותך שבמידה טובה תעשה הדבר הזה, כן הוא לכווין בספירות שאינם אלא פעולות המאציל:

ובאמת כאשר בדרך כבוד נדבר אל המלך באמרנו אשתחוה אל הדר כבוד הודך, אכף אל רום ממשלתך, ורוצה לומר - אליך, כן נדבר לפני המאציל בדרך כבוד בהזכירנו פעולותיו, ובכוונו בם, מה שלא היה כך אם היו דברים זולתו - מלאכים או אפילו כלים, כי לא היה המאציל ב"ה רוצה שנתפלל לאחרים בעבורו. אבל שנזכיר גדולתו בדרך כבוד על שם מעשיו, לבלתי ישיאנו לבנו להזכיר שמו הגדול, אשר אין לנו אפילו שם מספיק להזכירו - זה ודאי דרך רצוי לפניו, וראוי ונכון מאוד. אף כי הכין הוא פעולותיו להיות מתנהגות על פי מעשינו, וכאשר הכין לנו - אנו באים לפניו להזכירו בשם הפעולה אשר רצה לפעול עמנו:

ח) מהות הספירות:

סוף דבר, תעלה בידך שאין הספירות לא כלים שעל ידם פועל המאציל ב"ה, כאשר חשבו אחרים, ולא פעולות המאציל לבד, אשר תהיינה כוחות ורצוניות, ולא מציאות וענין נמצא בפועל, אלא הם פעולות המאציל ב"ה, ולא כלים, אך בדרך התנוצצות, ולא כפעולות אדם, אשר על כן נמצא בהם מציאות ממש, כי ההתנוצצות איננו אלא הגעת עצם הגוף המאיר אל המוזהר ממנו, כי הוא כמו מתפשט ומתארך להגיע אליו, כן בדרך זה רצה המאציל ב"ה לפעול פעולתו. ולא שהוא מוכרח לעשות כך ולא בדרך אחר, אלא שזהו הדרך שרצה לפעול. ועל כן נמצא לפעולה הזאת ממשות נמצא, והם הספירות שאינם דבר חוץ מהמאציל. ועל כן הנה לא נדע עצמותם, והסרון הידיעה הזה לא יעכב עלינו מהשיג את אשר צריכים אנו להשיג בם, שהוא ענין ההארה והפעולה, כי רק זה הוא מה שיש לנו להשיג במאציל ב"ה - שנדע המצאו ונשיג פעולותיו. ואשר לא נדע מהו - איננו חסרון עיקרי לנו כלל:

ואחר שידעת ענין הספירות האלה בכלל, אבינך משפטיהם בפרט. וזכור תזכור שאין כל הדברים האלה אלא עריכת סדרי פעולות של המאציל ב"ה, כנ"ל. ואפרש לך תפילת אליהו ז"ל אשר בראש התיקונים, כי בה תתבאר לך בעז"ה סוד הספירות האלה:

ט) היחס בין פעולות המאציל לשמות אברי האדם:

והנה עתה אפרש לך ענין בצלמנו כדמותנו, אשר העירותיך בראשונה. והוא, מה שאנו יכולים להשיג באלקות איננו כי אם הפעולה, ולא העצמות כלל. והנה הפעולה הזאת בהיותה מתחלקת למדרגותיה - נמצא ענין הספירות בכל פרטיהם. וכללות כולם הוא דמות האדם כמו ששמעת. ובאמת, דמות האדם הגשמי הוא תולדה מכל הספירות כאחד, ולכן נקרא צלם אלקים, שהוא צלם כולל, ומראה כל מה שאפשר להשיג באלקות: וכיון ששמעת זה, הנה לא יקשה עוד עליך כלל שום אחד מן המקראות המתאר את הבורא ב"ה בתוארי אדם, כי הוא דבר אמיתי ונכון, ואין צריך שלילת גשמיות בזה הענין כלל, כי הלא אם הפעולות הפרטיות של המאציל ב"ה הם שורש לחלקי האברים בגוף האדם, הלא שמות גוף האדם יפלו היטב בפעולות המאציל ב"ה, בהעלותם מן המסובב אל סיבתו. כי אם נאמר "יד ה'" - נבין אותה הפעולה הפרטית שפועל המאציל ב"ה שכנגדה נמצא היד באדם, ונמצאת אותה הפעולה שורש לחלק הזה מן הגוף, ולכן נקראת על שמה. ואין יש פה אפילו ראשית חשש גשמיות כלל וכלל, כי על פעולות המאציל אנו מדברים, ונותנים להם שמות כשמות תולדותיהם, מה שבאמת אם המאציל

היה רוצה לפעול בכוחו השווה, כל דבר ודבר בהשוואה אחת - אז לא היה שייך ענין זה להזכיר אלו התוארים בו; אם לא, למשל, לאמור שהוא עושה מה שעושה האדם בידו או בעינו, ואפילו זה לא היה רע, אבל כמו זר נחשב; כל שכן שלא היינו יכולים לדרוך בדרך הזה הרבה לפי רצוננו; וגם כי דברים רבים נמצאים נפלאים מאוד, כמו "ושער רישיה כעמר נקי", כי כאשר אין יש פעולה לשערות באדם, כך לא נדע למה תוזכר מלה זאת בהקב"ה. אך כאשר ידעת באמת שהקב"ה רצה להשוות פעולתו לנפעל ממנו, לתת מקום הגוף לבחירה ולשכר ועונש - אין עוד זרות כלל. כי אז הכין כל כך פעולות, ורצה לעשותם כאברים אשר רצה לברוא בגוף, ובהקבילם הקבלה שלמה ומכוונת, ע"כ נקראו הפעולות כשמות האלה כנ"ל:

והנביאים במראה נבואתם רואים הפעולות האלה בפרט, ומודיעים אותם בלשונם בשם הראוי להם. וכבר הדרך כבושה לפניך להבין דברי רשב"י זללה"ה, בהזכירו בבורא ית"ש או בספירותיו, שהכל אחד, כנ"ל - "מצחא", "עינין", "שערי", וכיוצא, כי אין אלה אלא אותן הספירות, הם הפעולות, אשר פועל המאציל ב"ה, שכנגדם, ותולדה מהם, הם אותם האברים למטה. ובאמת, על כן הוזכרו בשם זה, אף על פי שהיה אפשר לקרוא אותם בשמות אחרים, כי זה השם היותר עצמי להם, כי הלא כך הם בהנהגתן העולם, וכך עצמיות ענינם ומין פעולתם, כמו שנותן היות האברים ההם בגוף האדם לפי ענינם וקשרם ומשפטיהם, יען כבר שמעת שלפי ענין דמות האדם הכין המאציל ב"ה את פעולותיו:

אמנם צריך אתה לדעת, כי כיון ששמנו הנחה זאת - שכל הבריאה אינה אלא ענין לפי דמות האדם, אם כן לא לבד הנבראים צריך שיהיו כך, אלא כל הנמצא, פירוש - אפילו המקרים המתלווים אל כל עצם צריך שיהיו נמשכות מדמות האדם הזה, ומקשר ושייכות חלקיו זה לזה. ועל כן לא נמצא לא עצם ולא מקרה בעולם שלא ימשך מן הספירות והקשר אשר ביניהם. ומכאן נמשך היות נזכרים כמה תוארים אחרים, תוארי פעולות גשמיות, על הדרך שהוזכרו תוארי חלקי הגוף עצמם:

י) השכינה - ההשגחה והקשר עם התחתונים:

ועתה אודיעך דרך ענין הנהגת המאציל ב"ה בסדר הספירות האלה. הנה הפעולה הראשונה שרצה המאציל לפעול בברואיו היא ההנהגה בכלל, פירוש - השגחתו על התחתונים ושכינתו בקרבם. והפעולה הזאת נקראת שכינה, פירוש - בהיות המאציל פועל בבחינה זאת נקרא שהוא שוכן בין ברואיו. ובהיות פעולתו בדרך ההתנוצצות

כנ"ל, נקרא להתנוצצות ההיא - שכינה. ולא שנדע ונשיג עצמיות ההתנוצצות הזה, אלא שנדע המצאו, ונשיג מה שנרשם בו מעניני פעולותיו. ההשגחה הזאת היא השגחה כוללת, שכך ישגיח לצדיקים לשלם להם שכר טוב, כמו על הרשעים להפרע מהם. ואין שינוי בבחינת השגחה מענין לענין. וכן קיבל התעוררות ממעשי הצדיקים והתעוררות ממעשי הרשעים בהשוואה אחת, שבבחינת קבלת התעוררות אין חילוק בין זה לזה:

יא) חסד דין רחמים - דרכי ההנהגה:

אמנם ההשגחה צריכה להשתנות לפי מעשי התחתונים, כי לפעמים יהיה פועל חסד לשלם טוב, ולפעמים דין להעניש לראוי לו, על כן נסדרה ההנהגה בחסד ודין, ובאמת יש לפעמים שיהיה הקב"ה פועל חסד גדול וגמור למחול כל פשע, ויש לפעמים שפועל דין תקיף, שיקוב הדין את ההר ולדקדק אפילו כחוט השערה. ויש מידה אמצעית בין החסד והדין, ונקרא רחמים. הרי ההנהגה מתחלקת לחסד דין רחמים, ולפי החילוקים האלה כך תהיה השגחתו הכללית הנ"ל:

הרי פה ארבע בחינות פעולה - חסד דין רחמים והנהגה כללית. ואלה ראשי ההנהגה ויסודותיה כיסודות הטבע למורכביהם, ונרמזים בד' אותיות השם ב"ה, כמו שאפרש לך עוד בס"ד:

ואם תשאלני מה צורך לד', הלא ההשגחה הכללית היא עצמה תוכל להיות כך - לפעמים חסד, ולפעמים דין, ולפעמים רחמים, או חד"ר בבת אחת לכל אחד כראוי לו. דע, כי זה נמשך מהיות המאציל ב"ה רוצה להתעורר בפעלו כפי ההתעוררות שמקבל מן התחתונים. על כן הנה נבחין בפעולותיו שני ענינים, א' - ההתעוררות הזה שהוא רוצה לקבל מן התחתונים, וכן להשפיע בהם, וזהו ענין התקשר בהם ורצותו להיות לו שייכות עמהם; וב' - ענין הפעולה אשר יפעל על פי ההתעוררות. ונמצא שאין ההתעוררות הפעולה, ולא הפעולה ההתעוררות, אלא הם שני דברים צריכים זה לזה להשלמת ההנהגה. ולכן להתקשרות ולשייכות הזה של המאציל ב"ה עם התחתונים - הוא שאנו קוראים שכינה, ולפעולותיו בחילוק מיניהם - אנו קוראים חד"ר:

נמצא, שורש ההנהגה המשתנה אל הנהוגים הוא ג' מיני הפעולות האלה חד"ר. ובהיות המאציל ב"ה מוציא תולדות הפעולות האלה באדם או בעולם, הנה יוציא דברים גשמיים, רק שהם נמשכים מהיות המאציל פועל כך. ולכן מהיותו פועל בדרך חסד - הנה יוציא בגשמיות המים, בטבעם קרים ולחים. ובהיותו פועל בדין - יוציא בגשמיות האש, בטבעו חם ויבש. ובהיותו פועל במידה האמצעית שהיא רחמים - יוציא האויר

חם ולח. הן המה יסודות הטבע הבונים כל הדברים למיניהם בחיבור העפר. עמהם, שהוא יוצא מבחינת ההנהגה הכללית, כמו שאדבר לך עוד מזה בס"ד. ומן השרשים האלה, שהם אלה הפעולות, נמשך השפעה אל הענפים, שהם תולדותיהם אשר בעולם הזה. כי בהיותו מתמיד לפעול כך, הוא נותן קיום אל היוצא מן הפעולה ההיא:

יב) הנהגת ההנהגה קובעת את עוצמת ההנהגה:

אך ההשפעה הזאת הנה צריך שלא תהיה שווה, מפני צורך שינוי ההנהגה לפי הבחירה. והשינוי הזה רב הוא, כי הרבה פרטים נמצאים בו, עד שיהיה מידה כנגד מידה ממש לפי התעוררות התחתונים. ועל כן צריך שמלבד פעולות ההנהגה לפי ענינה, דהיינו חד"ר הנ"ל, יהיה בחינת השינוי, פירוש - דבר שיהיה מוסיף או גורע ההנהגה הזאת לפי הצורך, והיינו פעולה אחרת. וזה תזכור מה שכבר אמרתי, היות כל מה שאנו מדברים בספירות - רק הערכת סדרי פעולות המאציל ב"ה בכל משפטיהם. ועל כן לכל אשר נבחין פרטים בפעולותיר - נקרא לו שם חדש, שאינו מה שהוא בחינה אחרת. ועל כן לבחינת קשר המאציל ב"ה שרוצה להתקשר אל ברואיו נקרא פעולה אחת, ספירה אחת, התנוצצות אחת, מאור אחד. כל אלה תוארים שווים לפי ענינם. ולבחינת ההנהגה בעצמה נקרא פעולה אחרת, ספירה אחרת. ולבחינת השתנות ההנהגה וההשפעה, ליתרון או לחסרון, נקרא עוד מאור אחר, ספירה אחרת, פעולה שבה תלוי השתנות ההנהגה הזאת בזמניה. הרי כאן ג' דברים, ההנהגה בעצמה, הנהגת ההנהגה לפי השתנותה, וקשר המנהג עם נהוגיו:

יג) המעבר מן ההנהגה אל ההשגחה:

והנה בהבחין כל חילוקי סידור ההנהגה היטב, לקרוא להם שמות לפי ענינם, נמצא עוד ענין אחר, והוא בין ההנהגה וההשגחה, שהוא הקשר הנ"ל. פירוש הענין, כי בהיות המאציל ב"ה רוצה ומתעורר הוא ופועל כך - זהו בחינת ההנהגה. ובהיות הדבר נמשך אל התחתונים בבמינת ההשגחה - זהו קשה המנהג עם הנהוגים. אמנם הנה כבר שמעת שההשגחה והקשר - בבחינת השגחה וקשר הוא שווה, שאין שייך בה חילוק חד"ר, שכך היא השגחה וקשר אם תהיה לחסד, כמו שהיא אם תהיה לדין או לרחמים. ולהיות ההשגחה הזאת משתוה אל ההנהגה לפי השתנותה וחילופיה להשפיע כך למטה, הנה זאת גם כן פעולה אחרת - מעבר מן ההנהגה אל ההשגחה. כי כל חלקי ותנאי הפעולה אנו צריכים להבחין היטב. נמצאים פה ג' פעולות, כולם להההנהגה, ואמת לקשר המנהג

עם הנהוגים, היא ההשגחה שזכרתי. ההנהגה והשגחה הם ב' עקריות; הנהגת ההנהגה ומעבר ההנהגה אל ההשגחה - הם מתלוות אל השתים; ובין כולם - מעשה ההנהגה הזאת בכל חלקיה:

יד) עשר הספירות לפי החלוקה הנ"ל:

אמנם כאשר נבחין יותר, הנה נמצא שההשגחה היא אחת לבד, כי היא שווה כנ"ל ההנהגה תהיה ג' פעולות - חד"ר והנהגת ההנהגה תהיה כמו כן גן, כי לכל אחד בפני עצמו שייך חסרון ויתרון; ומעבר ההנהגה אל ההשגחה גם כן ג', כי כהנהגה כך המעבר ממנה אל ההשגחה להמשיכה אחריה. הרי כאן עשר מיני פעולות, הם הנקראים עשר ספירות, תשעה להנהגה, וא' להשגחה, וקראו להם שמות אשר קראו, לרמוז בהן רמזים פרטיים בעניני הפעולות עצמם, כתר חכמה בינה, חסד גבורה תפארת, נצח הוד יסוד - ט' של ההנהגה, וא' של ההשגחה - והיא מלכות:
עשר הספירות האלה הן העומדות לצורך ההנהגה. וצריך שיהיה ביניהם קשר ושייכות הראוי לפי פעולתן. ובאמת שבע הם העומדים לצורך ההנהגה, והיינו חג"ת נה"י הם פעולות ההנהגה, ומלכות - השגחה. וכח"ב הם מין אחר, כי הם מניעי ההנהגה לפי התנועות הצריכות:

טו) כל פעולה ממוזגת מחסד דין רחמים:

ועתה אודיעך, כי כאשר לא נמצא שום נמצא למטה שאינו מורכב מן היסודות, כך לא תהיה שום פעולה שאינה מורכבת מג' מיני פעולות אלה - חסד, דין, רחמים; אלא שבאחת יגבר החסד, ותקרא ספירת חסד, ובאחת - דין, ותקרא ספירת דין, וכן הרחמים. רק שכאשר נבין דרך הפעולה, נבין כי כך הכין מתחילה המאציל להיות פועל בחד"ר, וכיון שהכין כך - כל פעולותיו פעל בנויות משלושה המינים האלה; רק שמגביר בהם בכל אחת המין שהוא רוצה בה. ואין ההרכבה הזאת והמזג הזה שווה לעולם, כי לכל ספירה יש מזה בפני עצמו, ואפילו חסד ונצח אין מזגם שווה:
ועתה אבינך מה נמשך מענין חילוקי המזג הזה. דע, כי אחר שידענו ענין הספירות בכלל, נבחין פרטיות כל ספירה, ונאמר כי כל ספירה כלולה גם כן מעשר ספירות, פירוש - שהיא מורכבת כמו כן מן העשר ספירות, ואפילו אלה העשר ספירות שבה - כל אחת מהם תהיינה כלולות מעשר ספירות, וכן עד אין תכלית. ופירוש הענין הזה, כי אין לך פעולה שפועל המאציל שאינו מסתכל בה על כל המציאות, ופועל אותה לצורך כולו.

ועל כן חלק פעולה שנבחין בפעולתו, נאמר.שיש בה עשר ספירות בכל החלקים אשר להם, כי כל פעולה הולכת לתועלת הכל. אך כאן תועיל ידיעת המזג הנ"ל. כי אין מזג עשר ספירות החסד כמזג עשר ספירות הגבורה, כי החסד שבחסד יהיה יותר חסד מחסד שבגבורה, והחסד של חסד שבחסד יהיה יותר חסד מגבורת חסד שבחסד. הרי המזגים הולכים ומשתנים, שאין האחד דומה לחבירו. ובהיות לכל פעולה מפעולות המאציל תולדה פרטית, יוצאת לפי כוחה הפרטי, הנה לכל הפרטים האלה יצאו תולדות פרטיות שאינן שוות זו לזו. ומכאן נמשך רוב פרטי הבריות הנמצאים, שכולם יוצאים רק מן העשר ספירות, אך בבחינת הפרטיות הזה; וכולם מינים בפני עצמם לפי מהות השורש המוציאם, פירוש - הפעולה שממנו נולדו:

ואמנם הנה הענין הזה הולך עד אין תכלית, כי אם כל חלק הוא כך - הנה אין סוף לדבר. אך האמת הוא שכל חלק פעולה שרצה המאציל לפעול, הנה יהיה תמיד כך מביט אל כל המציאות, אך אין חלקי פעולותיו אלא לפי רצונו - כל התנאים אשר חשב היותם צריכים בפעולה ההיא לצורך הכוונה שהיתה לו בבריאת עולמו:

טז) מפרטי הספירות מורכבת דמות אדם עם תרי"ג חלקים:

וזה הכל נמשך אחר סדר דמות האדם, כי אותו הדמות הוא שצריך להיות כך בכל חלקיו, להעמיד הבריות כך באותה התכונה וטבע שרצה בהם הקב"ה. שאם אחד מהחלקים היה משונה ממה שהוא עתה, היתה פעולה משונה ממה שהיא, ובהיותה מבטת אל כל המציאות כולו, היה מתחלף ממה שהוא. ואם ידע המאציל ב"ה שסדר הדמות הוא המוציא הבריאה על פי הכוונה שהוא רוצה בה - נדע ששום סדר אחר לא היה עושה זה: והנה דמות האדם חלוק לתרי"ג. וכן תרי"ג חלקים ימצאו בעשר ספירות, שכל חלק מהם יביט אל כל המציאות, ולכן בכל אחת מהם יכללו כל ע"ס. ופירוש הענין, שהספירות הראשונות יגלו פעולותיהם עשרה לאחד, ומהם עשרה לעשרה, עד שנמצא המנין הזה פועל כולו, לא פחות ולא יותר. אמנם אפרש לך ענין זה היטב איך אפשר להימצא זה המנין. דע, כי אף על פי שאמרתי שכל פעולה מסתכל על כל הבריאה, עם כל זה אפשר שלא ירצה המאציל להוציא ממנה תולדות מכל בחינה זאת, אלא מחלק ממנה, פירוש - ממה שהיא מבטת על איזה חלקים מן הבריאה, ולא על כולה, ואז נקרא שאין הספירה מאירה אלא במקצת ספירותיה. ועל כן כאשר יאירו עשר ספירות כולם בכל עשר ספירות שבהם, שהם כמו חלקיהם, ועוד מאלה העשר ספירות שהם חלקי הראשונים

יאירו החלקים שבהם, ולא כולם אלא מקצתם, פירוש מה שמביט בהם למקצת הבריאה, והוא מה שצריך לצורך הבריאה לעמוד על התכונה הזאת - אז יצא המנין הזה של תרי"ג:

יז) פעולת העשר ספירות בבחינת פרצופים:

והנה עשר ספירות הם הפעולות שרצה בהם המאציל לנהג עולמו. וכבר אמרתי, שבכל אחת מהם הוא מביט אל כל הבריאה. אך זה ודאי, שאין הנמשך מאחת מהם בכל הבריאה הזאת מה שנמשך מאחרת, פירוש - כי אחת תתן לכל הבריאה מציאות אחד, ואחת מציאות אחר. ואפילו הראשונה - הנה יש בה מציאות מה שנמשך לה מהימצא האחרות אחריה. ועל כן נבין בהם פרטות ענינים, נמשכים כל אחד בפני עצמו:

הספירה הראשונה היא כתר, והיא מבטת אל כל המציאות כנ"ל, על כן נאמר שיש בה תרי"ג מאורות, תרי"ג חלקים, כי כבר שמנו כללות המציאויות תרי"ג, ואז נקרא לספירה הזאת פרצוף. והיינו כי לבחינתה מה שהיא ספירה פרטית, שגורמת ענין פרטי במציאות - נקראה ספירה. אך בבחינה מה שהיא מבטת אל כל המציאות - נקרא פרצוף, וענינה דמות אדם, כי כבר שמעת שדמות אדם הוא תרי"ג, והוא כללות כל הנמצא. והספירה השניה, וכן השלישית - כל אחת מהם נקראה גם כן פרצוף, בבחינת היותם מביטים אל כל המציאות:

אמנם צריך אני לפרש לך הענין הזה של התרי"ג היטב. דע, כי כאשר המאציל ב"ה פועל בחד"ר - ברא בגשמיות המים והאש והרוח. כן נברא הימין והשמאל והאמצעי, כי הלא זה כל ענין חכמת האמת להקביל הנבראים ומקריהם אל הפעולות שרצה לפעול המאציל ב"ה בעולמו על פי סדר הדמות אשר בחר לתת לאדם, שהוא הסדר המשים כל הבריאה בתכונה אשר היא, שהיא המצטרכת לענין הבחירה, השכר והעונש. על כן בדעתנו סדרי פעולותיו - נדע סדרי בריאתו והנהגתו:

ונחזור לענין, כי הנהגת חד"ר עושה הימין והשמאל והאמצע, ומשלושתם נמצא גוף האדם, וגם כנגד הנהגת ההנהגה, ומעבר ההנהגה - גם כן בדמות אדם חלקים. אם כן הרי שאין התרי"ג נשלם אלא מכל הצדדים והחלקים ביחד. לפי זה בדברינו בחג"ת ונה"י מצד עצמם, לא מצד הבטתם אל כל המציאות, נמצא שבהם החלקים מן התרי"ג, חוץ ממה שיש לעומת הנהגת ההנהגה. ובאמת זהו עיקר ההנהגה, כי ההנהגה ומה שמתפשטת בעוברה אל ההשגחה - זהו מה שצריך. אך הנהגת ההנהגה היא המרבה או הגורעת את השפעת ההנהגה, כי בפעול המאציל ב"ה באותו הכח - תרבה ההשפעה, ואם לא - תחסר:

יח) שש הספירת התחתונות מהוות פרצוף אחד, שאר הספירות כל אחת היא פרצוף אחד:

שאר הספירות כל אחת היא פרצוף על כן נאמר שהפעולות האלה בהביטם אל המציאות, לפעמים יביטו אל עשר ספירות בזמן הימצא הכח העליון הזה, ולפעמים יביטו אל מציאותם עצמם לבד, שהם ו' ספירות, בהחסר הכח העליון שזכרתי. וכאשר נבין בחינת המדרגות של העשר ספירות בכלל, לא לפי פרטיותם, אלא לפי כלל ענינים שבעבורו נמצאו, נמצא שההנהגה בעצמה תלויה בשש הספירות התחתונות, שלושה להנהגה, ושלושה לעוברה. אל ההשגחה כנ"ל, שזה שווה בכל זמן, בזמן היותר כח, ובזמן הכח המועט; ושלושה ספירות הראשונות הם מנהיגי ההנהגה הזאת, שכל אחד מהם צריך שיביט אל כל ההנהגה כולה, להניעה כולה על פיו, כי אפילו הדין והרחמים יהיו מתנהגים לפי החסד מצד חכמה, והחסד והרחמים יתנהגו לפי הדין מצד הנהגת בינה, וכן הדין לפי הנהגת הרחמים שיהיה כתר, וזה מורכב קשור ושלם. ולכן בכל אמד מהם נבמין תרי"ג, כי כך הם מביטים אל תרי"ג:

אך הששה ספירות ביחד נחשוב אותם כענין אחד, שהם ענין ההנהגה עצמה, והיא מתנהגת אחר הג' ראשונות. ועל כן, אף על פי שנאמר שכל אחד מהם יביט אל כולם, הנה אין זה מה שאנו צריכים להבין לדעת דרך משפט מעשיהם, כי כל ההנהגה בכל חלקיה נבינה לדבר אחד. ומנהיגי ההנהגה נבין שיהיו מביטים כל אחד מהם אל כולה, כי התנועה נמשך מהם אל כולה. והכל יהיה נשלם בהשגחה, כאשר תשמע עוד בס"ד. ולכן אלה הששה ספירות נקראות גם כן פרצוף, והוא כי הם מצד עצמם בין כולם - או יביטו אל עצמם כשאינם מקבלים התפעלות מן הג' ראשונות, שאין המאציל פועל בהם, ויעשו מה שיעשו מן התרי"ג רק חלקים המגיעים להם, או יקבלו התנועה מן הג' ראשונות גם כן, ואז נוסף בהם כח הג"ר האלה המניעים אותם, ואז יהיה בהם לבדם בחינת תרי"ג, שיהיו מלקים מהם לפי ענינם, וחלקים לפי מה שמקבלים מן הראשונים. וההשגחה הנה תשתווה גם כן לכל המציאות, כי לפי כל המציאות היא נעשית:

יט) התחלקות לחמשה פרצופים:

הרי מן העשר ספירות נעשים ה' חילוקים - חילוק הששה ספירות ביחד, שהם ההנהגה בעצמה, והם חסירי פעולת הג' ראשונות בהם לפעמים, כשאין המאציל פועל הג' ראשונות אלה, שאז אינם מקבלים מהם תנועה. חילוק הג' ראשונות, שכל אחד מהם מביט להשלים לפי ענינו ההנהגה כולה, ואז יהיה בששה הספירות עצמם חלקי הג'

ראשונות, שהוא מה שיש בהם מההתפעלות שמתפעלים מן הג' ראשונות האלה; וההשגחה המשתווה אל כל המציאות. והם נקראים ה' פרצופים, פירוש - ה' פעולות, מביטים אל תרי"ג ענינים או תנאים:

כ) ששה ספירות משתלמות לעיתים לעשר ספירות:

והנה לפי הסדר הזה, נמצא כללות ההנהגה בשני הפרצופים התחתונים, שהם ההנהגה והשגחה. ועוד נבחין מה שיפעלו בהם הג' העליונים, שהם מנהיגים אותם כנ"ל, בתתם להם ההתפעלות החדש אשר יתנו, או בגרעם אותו מהם. והנה בהמשך ההתפעלות הזה אל הששה הנ"ל, שהם חג"ת נה"י, הנה ימצא בהם עצמם מבחינת כח"ב גם כן, היינו זה ההתפעלות או התנועה החדשה שמקבלים מהם, ואז ימצא בהם בחינת עשר ספירות. וכשיחסר זה ההתפעלות. יהיו ששה ספירות לבד. ולכן שני זמנים אלה נמצא להם, זמן היותם שלמים בעשר ספירות, וזמן היותם בלתי שלמים, וכל זה אפרש לך עוד בס"ד, וכן התולדות הנולדות משני זמנים האלה, הכל באר היטב. ותדע באמת, שכאן הוא כל סדר ההנהגה לפי חסרון או יתרון ששה ספירות האלה, הנמשכים אחר הנהגת המנהיגים הנזכרים, וחיבור ההנהגה אל ההשגחה להיות נשפע שפעה אל התחתונים. על כן נאמר ששורש כל הנמצאים באמת הוא בשני הפרצופים האלה, כי הראשונים אינם אלא לסדר בסדר הראוי את הפרצופים האלה, ולא להוסיף עליהם, כי רק מה שנמצא בהם הוא מה שהמציא בגשמיות בעוה"ז הבורא יתברך שמו:

כא) בין הספירות יש יחס של משפיע ומקבל:

ועתה אודיעך עוד ענין אחד נמצא בספירות האלה לצורך הבחירה, והוא ענין עילה ועלול. ופירוש הענין הזה - כי כך רצה המאציל לפעול פעולות, או נאמר להאיר הארות, שהכל אחד כמו שביארנו, פעולות שתהיינה נולדות ונמשכות זו מזו, והראשונה תהיה עילה וסיבה לשניה, והשניה לשלישית. נמצאת גבורה יוצאת מחסד, ותפארת מגבורה, וכן כולם. והנה כאן באמת יש מקום שאלה, כי איך אפשר שתצא גבורה ותיוולד מן החסד, והרי הם הפכים ? אמנם צריך שתדע שזה סוד "המים הרו וילדו אפילה". והוא, כי לא כמו האב המוליד את בנו מכח עצמו, אלא כמי שמקבל הריון מאחר. והוא, כי אין הדבר הזה באמת עצמי בספירות, אלא מקרי שרצה בו המאציל ב"ה, ורצה שלא תצא הגבורה אלא מכח החסד, ולא שהיא נמשכת בתולדתה ממנו. אבל זה ודאי - שמקבלת התפעלות. וזה יהיה כלל שמור בידך - שאין פעולה קטנה בפעולות המאציל

ב"ה לבטלה, שהיה אפשר להיעשות זולתה, כי הכל נותן תכונה פרטית לבריאה, שלא היה כך בלעדה. ועל כן אינו דומה שתצא הגבורה כמו מסובבת מן החסד, והתפארת מן הגבורה, לשהיו יוצאים כל אחד כמו לבדו:

והנה בהיות כל המאורות האלה יוצאים כך - עלול מעילה, על כן יהיו כולם גם כן בסוד משפיע ומקבל. ופירוש הענין, כי כל עילה מקיימת העלול ממנה, וזהו בכח ההשפעה שמשפיע בה. וענין השפעה הזאת הוא התמדת אותו הענין, הכח, הפעולה שהוציא את העלול בראשונה. ובאמת לפי זה כל ספירה היא עלול למה שלמעלה ממנה, ועילה למה שלמטה ממנה. ולא זו בלבד, אלא אפילו כל תנאי הפעולה נבחין להם עילה פרטית כי באמת כל הפעולות האלה הולכות בדרך אחד, נגזר לפי כוונת המאציל ב"ה אשר היתה לו בבריאה, ולכן צריך שתהיינה קשורות זו בזו בכל פרטיהם לגמרי ובקחתינו הדברים במחלקות כלליות, נמצא היות ההשגחה בכלל משפעת לנו. אך בבחינת המאורות עצמם, הנה היא המקבלת, וההנהגה משפעת אליה, ומנהיגי ההנהגה משפיעים אל ההנהגה עצמה:

כב) הספירות הן שורש לנשמה ולגוף:

ועוד ענין אחד נמצא בהם, והוא היות בספירות מה שיהיה שורש לנשמה באדם, ומה שיהיה שורש לגוף בו, כי הרי דמות אדם בכלל הוא חיבור גוף ונשמה ביחד, ואפילו בדוממים נמצא כמו בחינם הנשמה, ויהיה איזה כח פנימי מעמיד צורתם. ועל כן נמצאת הבריאה כולה בכלל נחלקת לפי החילוק הזה של גוף ונשמה. והספירות כולם גם כן צריך שיהיה בכל אחת מהם מה שיהיה שורש לזה ולזה. וכפעולות הנשמה בגוף, כך יהיה פעולת מה שהוא שורש אליה במה שהוא שורש לגוף, כי כבר שמעת היות הפעולות עצמם תלויות זו בזו, ונקשרות זו בזו, ומתפעלות מהתמשכן זו מזו התפעלות פרטי:

ואחר כל ההקדמות האלה תוכל אתה להגיע אל שורש ענין הבריאה הזאת, ותבין בו המשך ענייה בבירור אל נכון:

כג) כל פעולותיו ית' מורכבות מן הארה והגבלה - בחינת חסד ודין:

דע, כי אמרו רז"ל שהקב"ה ברא את העולם בדין, ושיתף עמו מידת הרחמים, וסוד הענין הזה הוא - כי המאציל ב"ה בלתי בעל תכלית, פעולותיו אם היה רוצה לפעול בכוחו,

היו בלתי תכלית גם כן. והוא רצה לברוא נבראים בעלי תכלית, ולכן פעל פעולות בעלי תכלית. פירוש הענין, לא שיהיה תכלית בעצמות ההארה שלהם, כי אין שייך לומר זה הענין, כי המאציל ב"ה הוא הפועל, ופועל בדרך התנוצצות, ובהיותו בלתי בעלי תכלית - גם התנוצצותו הוא כך, כאילו נוכל לומר - כולו מתנוצץ, כי באמת כל הפועל הוא פועל בכל פעולה שיפעל. רק זה נוכל לומר -.שאין צריך הפועל לתת בכל פעולה ממנו כל כוחו, כי הלא בפעולה אחת יוסיף כח מפעולה אחרת. ועל כן נאמר שהמאציל ב"ה לא רצה לפעול בכל כוחו, שהוא בלתי בעל תכלית, אלא במקצת כח מה שרצה וגזר:

נמצא לפי זה, שהענין הראשון שעשה המאציל ב"ה - הוא שית הגבול לכח הזה שבו יפעל פעולותיו. ובאמת כל פעולה יהיה לה גבול בפני עצמו. ונמצא בחינת הגבול הזה גם כן פעולה המתלווה אל כל פעולה מפעולותיו בבחינת הארה. פירוש הענין, כי כל פעולה היא מוגבלת, אם כן נמצא בכל פעולה שני דברים - פעולה או הארה, וגבול. ובאמת שניהם פעולות, כי אין הגבול העדר לבדו, אלא מציאות פעולה מגבלת. וזה, כי הלא שמעת איך כל פעולות המאציל הם בדרך התנוצצות, שיש להם מציאות. ולכן גם פעולת ההגבלה הוא ענין נמצא, ממשי, והוא סוד הכתוב "ישת חשך סתרו", וזה הפעולה מתלווה אל פעולת ההארה, יותר או פחות, ונותנת מידה להארה עצמה:

ובאמת הנפרדים, ובפרט הגשמים, הם כך - מפני רוב היות נגבלת ההארה בהם, שהם נשארים חשוכים. כי הגוף חשוך הרבה, והנשמות פחות ממנה. והמלאלים מתעלים כמו כן על בני אדם, והם עצמם מתעלים זה על זה במדריגתם. והקרוב יותר הוא אשר בעצמותו יש הארה יותר, ומתרחק ממהות הארות השורש פחות ממה שמתרחק מי שהוא תחתיו, גם כי הריחוק מן השורש אל הענף כבר רב הוא באמת, אבל יהיה רחוק פחות מן האחר:

נמצא לפי זה, שורש מציאות הנמצאים הוא הגבול הזה, כי למאציל ב"ה אין גבול, והגבול הוא בנבראיו, שהמאציל ב"ה לפי הגבול - כך מאיר בהארתיו, שההארה תהיה נמדדת בגבול ההוא. וזה הגבול הוא ענין הדין, המצטרך דוקא לצורך הנמצאים. והחסד הוא בחינת ההארה והתפשטות. והנה בריאת העולם היה בדין, והוא הגבול הזה הניתן בראשונה אל ההארה: